

MIN IMPERIYASINI TASHQI SIYOSATI

Bozorova Nastarin Navro'zovna

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti Tarix fakulteti Tarix ta'lim yo'nalishi
201-guruh talabasi nasatarinbozorova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Xitoyning Min sulolasi ijtimoiy va iqtisodiy hayoti xususiyatlari, ularning bir-biriga ta'siri, asosiy hodisalari va tashqi siyosatining tarixiy ahamiyati haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Xitoy, Min sulolasi, savdo aloqalari, dengiz sayohatlari, dengiz qo'mondoni Chjen Xe

АННОТАЦИЯ: В данной статье рассматриваются особенности социально-экономической жизни китайской династии Мин, их влияние друг на друга, основные явления и историческое значение внешней политики.

Ключевые слова: Китай, династия Мин, торговые отношения, морские путешествия, флотоводец Чжэн Хэ

Annotation: This article examines the features of the socio-economic life of the Chinese Ming Dynasty, their influence on each other, the main phenomena and historical significance of foreign policy.

Keywords: China, Ming Dynasty, trade relations, sea voyages, naval commander Zheng He

KIRISH

Min sulolasi ²⁴(1368–1644) Xitoyda hukmronlik qilgan sulolalardan biri bo'lib, Yuon sulolasi qulaganidan so'ng hokimiyatni egallagan. Bu sulola ta'siri ostida Xitoy iqtisodiy, madaniy va siyosiy jihatdan katta yutuqlarga erishdi, shuningdek, mamlakatni an'anaviy qadriyatlar asosida boshqarish va rivojlantirishga harakat qildi.

Min sulolasining tashqi siyosati murakkab va ko'p qirrali edi. Min sulolasining dastlabki o'n yilliklarida, yangi feodal davlat hali shakllanish bosqichida bo'lgan davrda hukumat uchun tashqi siyosatning eng muhim muammosi mo'g'ul hokimiyatini tiklash tahdidi edi. Mamlakatdan haydalgan, lekin hali ham katta harbiy kuchlarni saqlab qolgan Yuan sulolasi rahbariyati Xitoyda hukmronlikni yo'qotishni qabul qilishni xohlamadi. Ichki Mo'g'ulistonda mustahkam o'rnashib, Xitoy hududiga bostirib kirishni boshladi.

Mo'g'ullarning mamlakatning shimoliy hududlariga yangidan hujumi hali ham zaif Min imperiyasi uchun jiddiy xavf tug'dirdi. Mo'g'ul hukmdorlarini Xitoy bilan tinch-totuv munosabatlar o'rnatishga diplomatik yo'llar bilan ko'ndirishga urinishlar bo'ldi. Biroq, Yuan sudi Min sulolasining kuchini tan olishdan bosh tortdi va tiklanish umidini saqlab qolishda davom etdi. Shimoliy chegaralardagi urush uzoq davom etdi.²⁵

Mo'g'ullardan tashqari yapon qaroqchilari Min hukmronligining dastlabki yillaridanoq Xitoyning xavfli dushmaniga aylandilar. 1369 yilda ularning ko'p sonli flotlari Shandongning qirg'oqbo'yi hududlariga katta hujumlar uyushtirdilar. Ko'p o'tmay janubi-sharqiy Chjejiang provinsiyasi, keyin esa butun dengiz qirg'og'i bu dengiz qaroqchilarining halokatli reydlariga duchor bo'la boshladi.

²⁴ Min (sulola) (O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil)

²⁵ Xitoy Ming sulolasi. Ming sulolasi - Tarix 2024

Min sulolasi o'z flotining muhim qismini yapon qaroqchilariga qarshi kurashga yubordi; ko'plab portlarda istehkomlar qurilgan va xavfsizlik kuchlari joylashtirilgan. Pirat kemalari odatda tinch savdo kemalari sifatida yashiringan, shuning uchun hukumat dengiz savdosini cheklay boshladi va ko'plab qirg'oq hududlari aholisiga ochiq dengizga chiqishni taqiqladi. Biroq, Xitoyning qirg'oqbo'yi mintaqalarida vaziyat keskinligicha qolishda davom etdi.²⁶

XIV asrning 80-yillarida mo'g'ullarning Yunnandan quvib chiqarilishi va Liaodunning bo'ysunishi bilan Min imperiyasining barqaror hududi shakllandi, keyinchalik u deyarli o'zgarmadi. Shimolda u Buyuk Xitoy devori chizig'i bilan, shimoli-g'arbda - viloyat chegaralari bilan chegaralangan Gansu (uning o'ta g'arbiy qismi bundan mustasno). Imperiyaning g'arbiy chegarasi viloyatning sharqiy rayonlari bo'ylab o'tgan. Tsinxay (Kukunor ko'lining sharqida) va janubda Sichuan hududi orqali. Min davlatining janubiy chegaralari asosan zamonaviy Yunnan provinsiyasi va Guansi-Chjuan avtonom rayoni chegaralariga to'g'ri kelgan. Mamlakatni birlashtirish uchun kurashning yakunlanishi Min hukumatining muhim kuchlari va resurslarini bo'shatdi, bu uning tashqi siyosatining muvaffaqiyatiga hissa qo'shdi.

1387-1388 yillarda katta xitoy armiyasining yurishi natijasida Buyuk devor tashqarisidagi Yuan saroyi kuchlari mag'lubiyatga uchradi; Yuan sulolasi mavjud bo'lishni to'xtatdi va Xitoyda uning tiklanishining oldingi tahdidi yo'qoldi.

XV asr boshida Min imperiyasi tashqi siyosiy faollik davriga kirdi, bu esa mamlakatda hukmron feodal tuzumning kuchayganligini ko'rsatdi. Mo'g'ullarga qarshi yurishlar yana boshlanib, Xitoy endi mudofaa qilmay, hujumga o'tdi. Ba'zida Xitoy qo'shinlari muvaffaqiyatsizlikka uchradi, ammo birlikning yo'qligi mo'g'ullarga doimiy ustunlikka erishishga to'sqinlik qildi. 1410 yilda Min qo'shini Onon va To'la daryolari yaqinidagi janglarda mo'g'ul qo'shinlarini og'ir mag'lubiyatga uchratdi.

1424 yilgi yurish Xitoy uchun ham muvaffaqiyatli bo'ldi.²⁷ Mo'g'ulistonidagi g'alabalar Min imperiyasiga katta harbiy harakatlar va moddiy xarajatlarni talab qildi. Faqat bir nechta mo'g'ul xonlari o'zlarini Min vassallari deb tan oldilar.

U XV asr boshlarida Minsk imperiyasining tajovuzkor intilishlari ob'ektiga aylandi. Uning janubiy qo'shnisi - Vetnam. Imperator Chju Di 1407-yilda u yerga katta qo'shin yuborib, mamlakatni bosib olishga muvaffaq bo'ldi. Biroq, Vetnam xalqi Xitoy hukmronligiga qarshi ko'tarildi. Doimiy xalq qo'zg'olonlari bosqinchilarning quvib chiqarilishiga va 1428 yilda mustaqil Vetnam davlatining tiklanishiga olib keldi.

Chju Dinning bosqinchilik yurishlarining befoydaligi ma'lum darajada mamlakatning qirg'oqdagi hayotiy mudofaa kurashidagi muhim muvaffaqiyati bilan qoplandi.

1419 yilda Liaodongdagi Xitoy floti yapon qaroqchilari armadasini qattiq mag'lubiyatga uchratdi va ularni Xitoyning qirg'oqbo'yi hududlarini talon-taroj qilishdan doimiy ravishda to'xtatdi.

²⁶ "O'rta asrlarda xorijiy Osiyo mamlakatlari tarixi." M., 1970, b. 263

²⁷ Min sulolasi, Xitoy, mamlakat, kelib chiqishi Min sulolasi - 2024

Min imperiyasining feodal xo'jaligining rivojlanishi uning tashqi savdosini kengaytirish zaruratini tug'dirdi. Ayni paytda, mo'g'ullar qudrati yemirilib, Temurning halokatli istilolaridan so'ng Xitoy Osiyo qit'asidagi ko'plab oldingi savdo aloqalarini yo'qotdi va G'arb bilan quruqlikdagi an'anaviy aloqalari uzilib qoldi. Bunday sharoitda juda boy tsivilizatsiyalashgan mamlakatlar hududlaridan o'tgan Janubiy Osiyo dengiz yo'li Min imperiyasi uchun alohida o'rin tutdi. Ushbu yo'nalishni o'zlashtirish va unga o'zining hukmron ta'sirini o'rnatish uchun 1405 yildan 1433 yilgacha Min sulolasi mashhur Xitoy dengiz qo'mondoni Chjen Xe boshchiligidagi yetti yirik dengiz ekspeditsiyasini moliyalashtirdi va Janubiy Osiyo bo'ylab sayohatga yubordi.

Xitoy kemalari yo'lida to'siq bo'lgan mamlakatlarda Min imperiyasining qudrati va boyligini namoyish etish istagi Chjen Xe flotlarining ulkan hajmini belgilab berdi. Manbalarga ko'ra, birinchi ekspeditsiya (1405) jami ekipaji 28 Mina yaqin bo'lgan 62 ta kemadan iborat bo'lgan, bu ko'rsatkichlar o'sha davr uchun kemalarning juda katta hajmini va o'sha paytdagi rivojlanish darajasini baholashga imkon beradi. Xitoy kemasozlik Chjen Xening sayohat marshrutlari Hind-Xitoy, Malay arxipelagi, Seylon, Hindiston qirg'oqlari, ²⁸ Eron qirg'oqlari bo'ylab o'tib, Arabiston yarim oroli va hatto Sharqiy Afrika qirg'oqlarigacha yetib bordi. Bunday uzoq sayohat marshruti va murakkab yo'l ko'rsatish sharoitlari o'sha davrdagi xitoylik dengizchilarning yo'l ko'rsatish mahorati, va epchilligidan dalolat beradi.

Hind okeani havzasiga ekspeditsiyalar XV asrda Min imperiyasining eng yirik tashqi siyosat nuqtasi edi. Ularning muvaffaqiyati Xitoyning muhim dengiz yo'lini o'zlashtirishiga, janubiy dengizlarning bir qator mamlakatlarida Min sulolasining siyosiy ta'sirini o'rnatishga va u yerda Xitoy savdo postlarini yaratishga olib keldi.

Xitoyliklarning geografik bilimlarini kengaytirib, bu uzoq sayohatlar Min imperiyasining tashqi aloqalari, uning chet el mamlakatlari bilan rasmiy savdo aloqalari o'sishiga yordam berdi.

Biroq, Chjen Xening dengiz yurishlarining birinchi "salbiy" natijalari (xususiyl tashqi savdoning rivojlanishi, u bilan bog'liq savdogarlar qatlamining ko'tarilishi, xitoylarning janubiy mamlakatlarga ko'chirilishi jarayonining kuchayishi) konservativ feodal zodagonlarni jiddiy tashvishga solgan. Chet el bilan o'sib borayotgan aloqalarda xitoylik yer egalari sinfi vakillari o'zlarining hukmronligi va mamlakatdagi mavjud tartibning daxlsizligi uchun potentsial tahdidni ko'rdilar. Uzoq safarlarni boshlagan imperator Chju Dining o'limi bilan Min imperiyasining feodal va byurokratik doiralarida "G'arbiy okean flotilyalariga" qarshi shiddatli kampaniya boshlandi. 1431 yilda Chjen Xening yettinchi ekspeditsiyasi yuborilganidan so'ng, ularning jo'natishlari tez orada to'xtatildi.

Keyinchalik, Min hukumati Janubi-Sharqiy va Janubiy Osiyo mamlakatlari bilan aloqalarni faol rivojlantirishdan deyarli butunlay voz kechdi va xorijga ketayotgan xitoylik savdogarlar va ko'chmanchilarga homiylik qilmadi. Bu asta-sekin Xitoyning Hind okeaniga olib boradigan savdo yo'lidagi ustun mavqeni yo'qotishiga olib keldi, bu esa Chjen Xening dengiz kampaniyalari natijasida qo'lga kiritildi. Xorijiy ekspansiyaning zaiflashishi Min imperiyasining XV asrning 30-40-yillarida boshlangan tashqi siyosiy faoliyatining umumiy

²⁸ "O'rta asrlarda xorijiy Osiyo mamlakatlari tarixi." M., 1970, b. 264

pasayishini aks ettirdi va mamlakatdagi ijtimoiy qarama-qarshiliklarning yangi kuchayishi munosabati orqali Xitoyning shimoliy chegaralarida vaziyat yana yomonlashdi. Mo'g'ul-Xitoy munosabatlari beqaror bo'lib qoldi: tinchlik davrlari bosqinlar va urushlar bilan davom etdi, ikkinchisi esa o'z navbatida tinchlik bitimlari bilan yakunlandi²⁹.

XV asrning o'rtalaridan boshlab. Min sulolasining tashqi siyosatida mamlakat ichidagi murakkab va qarama-qarshi jarayonlar natijasida yuzaga kelgan mudofaa tendentsiyalari yana bir bor ustun keldi chunki bunga sabab XV asr oxiridan boshlab Min sulolasi o'zining xalqaro savdo siyosatini kuchli nazorat ostida ushlashga kirishdi. Davlat faqat davlat nazoratidagi savdo markazlari orqali savdo qilishni ma'qul ko'rdi. Bu siyosat orqali Min sulolasi o'zining iqtisodiy mustaqilligini saqlab qolishga harakat qildi va Xitoyga kuchli ta'sir o'tkazishga intilgan xorijiy kuchlarni chekladi.

Umuman olganda, Min sulolasining tashqi siyosati xalqaro savdo aloqalarini kengaytirish, madaniy ta'sirini oshirish va mamlakat xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan edi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bokshchanin A.A. Appanage system in late medieval China (the period of the Ming dynasty 1368-1644) - M.: Nauka, 1986.
2. "O'rta asrlarda xorijiy Osiyo mamlakatlari tarixi." M., 1970, b.263-265
3. Da Ming Huidian (Buyuk Ming kodeksining kodeksi). Taypey, 1964 yil.
4. Kuznetsov V.S. "Min imperiyasi va Manchuriya (XV - XVII asr boshlari)// O'rta asrlarda Sibir, Markaziy va Sharqiy Osiyo." Novosibirsk, 1975. 203-225-betlar.
5. Li Jiancai. Minday Dongbei (Min davridagi Shimoli-sharqiy Xitoy). Shenyang, 1986 yil.
6. Lin T.G. Min imperiyasidagi Manchuriya // Nankai ijtimoiy va iqtisodiy choraklik. 1935 yil.
7. Abdulla Sharopov - "Jahon tarixidan universal qo'llanma"- Akademnashr-2015.
8. Salimov.T.U. "Jahon tarixi. (Yevropa mamlakatlari V-XV- asrlarda). Toshkent- "Universitet"-2014.
9. E. Qosimov, E.Nuriddinov, R.Mulladjanova, F.Ismatullayev, N.Rasulova, Sh.Zokirov, A.Abduazimov, T.Ponomaryova, M.Nasriddinova - "Jahon tarixi"qadimgi va o'rta asrlar davri- Toshkent-2013.

²⁹ "O'rta asrlarda xorijiy Osiyo mamlakatlari tarixi." M., 1970, b.265.